

Petruck [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download>. *FrameNet II: Extended Theory and Practice*. – 2010. – 162 p.

Лексикографічні джерела

BNC - British National Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.natcorp.ox.ac.uk>. *DC* - Dictionary.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.reference.com/>. *MOD* - Macmillan Online Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.macmillandictionary.com>. *ODO* - Oxford Dictionaries Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oxforddictionaries.com>. *MWOD* – Meriam-Webster Online Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/>.

КАРАМИШЕВА Р.Д.

(Львівський нац. ун-т ім. І.Франка)

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО ВТІЛЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ «ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО СТИХІЙНІ ЛИХА» НА ІНТЕРНЕТ-САЙТАХ

Стаття присвячена дослідженню мовного втілення повідомлень про стихійні лиха на україномовних та англomовних інтернет-сайтах як мовленнєвого жанру в межах новинного дискурсу. Висвітлені особливості метафоричного бачення образу природної стихії у двох лінгвокультурах з метою виявлення спільних та відмінних рис організації таких повідомлень для обох мов.

Ключові слова: мовленнєвий жанр, мовне втілення, концепт, метафора

Карамышева Р.Д. Особенности языкового воплощения речевого жанра «сообщения о стихийных бедствиях» на интернет-сайтах. Стаття посвящена исследованию языкового воплощения сообщений о стихийных бедствиях на украиноязычных и англоязычных интернет-сайтах как речевого жанра в рамках новостного дискурса. Освещены особенности метафорического видения образа природной стихии в двух лингвокультурах с целью выявления общих и отличительных черт организации таких сообщений для обоих языков.

Ключевые слова: речевой жанр, языковое воплощение, концепт, метафора

Karamysheva R. The Peculiarities of Verbalization of Speech Genre “News about Natural Disasters” on the Internet-Sites. The article dwells upon the verbalization of news about natural disasters on the Ukrainian and English Internet-sites as a speech genre within the news discourse. The peculiarities of the metaphoric transformations of the natural disaster character in both linguocultures are described in order to find the differences and similarities of news formation in the two languages.

Key words: speech genre, verbalization, concept, metaphor

У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до комунікативно-функціональних аспектів мови та одиниць мовленнєвої діяльності (мовленнєвих актів, жанрів). **Актуальним** є вивчення мовленнєвих жанрів (МЖ) як одиниць масової комунікації. В українському мовознавстві та журналістиці сьогодні актуальними є дослідження жанрової системи друкованих ЗМІ в цілому [Голік 2008, с.35-41; Пономарьова 2008, с.110-115; Довженко 2009, с.233-239], веб-журналістика та жанри онлайнової журналістики [Ивченков 2008, с.120-123; Артамонова 2008, с.302-309], вивчення комунікативних стратегій та тактик на матеріалі інтернет-видань [Дмитрук 2006; Славова 2006, с.116-117]. Учені звертаються до термінів комунікативної лінгвістики у вивченні текстів ЗМІ, проте недостатньо дослідженими є жанри в журналістиці з точки зору МЖ в лінгвістиці.

Об'єктом дослідження представлено у цій статті є тексти повідомлень про стихійні лиха на україномовних та англomовних інтернет-сайтах. **Предмет дослідження** – спільні та відмінні риси мовленнєвого втілення МЖ «повідомлення про стихійні лиха» на інтернет-сайтах в україномовній та англomовній лінгвокультурах.

Матеріал дослідження – тексти повідомлень на україно- та англomовних інтернет-сайтах про урагани, землетруси, лісові пожежі, повені та торнадо загальною кількістю 128 652 слів, що становить 500 повідомлень українською та 500 англійською мовами із 7 україномовних та 7 англomовних сайтів <http://ua.korrespondent.net>, <http://gpu.ua>, <http://novynar.com.ua>, www.unian.net, <http://www.radiosvoboda.org>, <http://www.rbc.ua>, <http://ua.for-ua.com>, <http://www.mirror.co.uk>, <http://news.bbc.co.uk>, <http://edition.cnn.com>, <http://www.timesonline.co.uk>, <http://telegraph.co.uk>, www.guardian.co.uk, www.news.sky.com.

Мета статті – здійснити порівняльну характеристику засобів мовного втілення повідомлень про стихійні лиха на україномовних та англomовних інтернет-сайтах, в рамках чого будуть сформульовані особливості метафоричного бачення образу природної стихії у двох лінгвокультурах.

Досліджувані тексти розглядаємо як інформативні МЖ «повідомлення про подію», а саме – «повідомлення про стихійні лиха», розміщені на інтернет-сайтах, у межах новинного дискурсу, які є особливим тематичним видом повідомлень. Структура МЖ, який вивчається, розвивається навколо одного концепту «Стихійне лихо»/ «Natural disaster». У межах розгляду лексичних особливостей мовного втілення цього МЖ буде проаналізовано засоби вербалізації такого концепту.

Мова призначена для активації концептів [Жаботинська 2009, с. 254], при апелюванні до концепту в конкретних комунікативних цілях єдиний концепт, що існує в культурній та індивідуальній пам'яті, розкладається на субконцепти, що функціонують в окремих жанрах та дискурсах [Слышкин 2005, с.41], тобто концепт реалізується в різних МЖ [Алефиренко 2005, с.50]. Із точки зору лінгвокультурної концептології, МЖ – це поле реалізації певного спектру соціальних цінностей і заснованих на них лінгвокультурних концептів [Слышкин 2005, с.43]. Часто концепти втілюють самотність культури народу,

але входять вони до культури через мову, оскільки саме через мову відбулося закріплення особливого сприйняття об'єкта й через мову проходить трансляція цього сприйняття до наступних поколінь [Старко 2007, с.22].

Особливості життєдіяльності людей, які перебувають у межах певної культури, не можуть не впливати на специфіку їхньої комунікативної поведінки. Багато відмінностей у традиціях і нормах спілкування різних народів пояснюється і тим, що в межах кожної культури наявне своє ставлення до найважливіших констант буття людини, серед яких – ставлення до природи [Бацевич 2010, с. 8-10]. Оскільки зі стихією людство стикнулося ще у своєму зародку і вона стала основою творення міфологічного світогляду, то навіть такий стандартизований тип тексту як журналістський, а саме – новинний, якщо він описує природні катастрофи, несе неодмінний відбиток лінгвокультури народу.

Саме у мовній формі актуалізуються складні концепти національної культури, у змісті яких відображені уявлення не лише про окремі фрагменти феноменологічно даного, емпірично осягнутого світу, але й про закономірності розгортання національно-культурних (зокрема, міфологічних) сценаріїв, взаємодії різноманітних систем, що стосуються сфер матеріального, духовного і трансцендентного. Отже, актуальним є зіставне дослідження динаміки розвитку англійської та української мов у контексті функціонування міфологічних систем, що передбачає визначення хронологічних особливостей узаємодії мови і міфу [Колесник 2009, с.95]. Концепт «Стихійне лихо»/ «Natural disaster» будемо розглядати як лінгвокультурний.

При описі стихійного лиха і в україномовній, і в англійській лінгвокультурі широко застосовується метафора. Когнітивна функція метафори полягає у тому, що вона може визначати спосіб мислення про світ або його фундаментальні частини, створювати уявлення про певний об'єкт або категорію об'єктів [ЛЭС, с. 296-297]. Лексичні одиниці, за допомогою яких здійснюється вербалізація концепту «Стихійне лихо»/ «Natural disaster» у повідомленнях про природні катастрофи на україномовних та англійських сайтах, розкривають ті образи, у яких існує стихійне лихо в україномовній та англійській лінгвокультурі. Ці образи є вихідними концептами для метафоричного осмислення досліджуваного цільового концепту [Lakoff 1993, с.245]. Стихія постає у повідомленнях на інтернет-сайтах у п'ятьох образах, перший із них – стихія як явище природи, інші чотири – метафоричні бачення природного лиха.

- Явище природи

Часто у повідомленнях інтернет-ЗМІ українською мовою стихійне лихо описується семантичним класом іменників та іменних словосполучень, що прямим значенням мають природне явище:

стихія, стихійне лихо, негода, природний катаклізм, природна катастрофа, несприятливі/складні погодні умови, природні аномалії

Стихія зруйнувала 450 тисяч будинків і знищила 8 мільйонів гектарів посівів. (<http://ua.for-ua.com>, 31.07.2007)

Стихія як природне явище має великий спектр лексем для опису в англійській мові: *natural disaster, freak weather, deadly weather system, ecological disaster, bad weather, extreme weather, severe weather, atrocious weather, catastrophic weather, violent weather, elements of inclement weather, freak of nature, freak meteorological event, elements*

The foreign minister, Nyan Win, told diplomats the number of dead could reach 10,000, with at least 3,000 still missing, making it the worst natural disaster in east Asia since the 2004 tsunami. (http://www.guardian.co.uk, 06.05.2008)

- Лихо, що несе втрати

Пережити стихійне лихо є безперечно негативним досвідом у житті людини, тому і сама подія часто асоціюється із нещастям: *лихо, трагедія, катастрофа, катаклізм, нещастя, інцидент, трагічна подія*

Вони відправили до зони лиха людей і авіатехніку. (http://ua.for-ua.com, 24.06.2008).

Стихія як нещастя описується ширшим спектром лексем в англійській мові: *disaster, huge catastrophe, incident, tragedy, national calamity, major disaster, major event, pandemonium, perennial woe, distress*

More than 35,000 people were displaced following the incident, which destroyed hundreds of buildings. (http://edition.cnn.com, 31.06.2006).

В англійськомовних повідомленнях для позначення стихійного лиха також використовується слово *event*, яке не має негативної конотації і навіть означає «щось цікаве, очікуване» [LED 2006, p.506]

The British Geological Survey (BGS), which monitors earthquakes, said there were about eight events of this magnitude in the UK each year. (http://news.bbc.co.uk, 08.06.2006).

В українськомовних повідомленнях серед дієслів на позначення плинущого стихійного лиха часто використовуються лексеми, що характеризують стихію як негативну подію: *статися, обрушитися*

У грудні 2004 року біля північно-західного узбережжя Суматри стався найсильніший на планеті за останні 40 років землетрус, який викликав цунамі, що забрав життя сотень тисяч осіб у 12 країнах Індійського океану. (http://ua.korrespondent.net, 04.01.2009).

В англійськомовних повідомленнях хід негативної події описують такі слова: *to sweep away, to lash, to ravage, to inundate, to drench, to break out, to engulf, to erupt, to plow onto land, to swamp, to rumble past, to plague, to carve a swath through, to raze, to rain misery*

South China is plagued by rainstorms every summer, but this year's flood season has been particularly deadly, already claiming hundreds of lives before Bilis struck. (http://news.sky.com, 17.07.2006).

Ці ж лексеми є звичними для опису стихійного лиха саме як негативного явища природи. Наведені слова, що позначають дію природної стихії, відображають її раптовість, неочікуваність та руйнівну силу.

- Розлючена тварина

Стихія як істота, тобто як якийсь міфічне чудовисько, описується в обох мовах словами: *чудовисько* – в українській та *monster, creature* – в англійській мові:

«*Ми б'ємося із справжнім чудовиськом*», - описав ситуацію губернатор штату Табаско Андрес Граньєр. (<http://www.rbc.ua>, 03.11.2007).

Hurricane Dean could become a Category Five monster as it gathers force in the Caribbean this weekend, forecasters said. (<http://www.telegraph.co.uk>, 20.08.2007).

Хоча саму стихію називають чудовиськом не так часто, характер дикого створіння в англійській мові, на відміну від української: *особливо жорстокий*, описує досить багато лексем: *severe, fierce, violent, ferocious, savage, raging, rampant, vicious, brutal, relentless, crazy, freak, the wildest, monster storm*

Пожежі у західних штатах у літній сезон трапляються практично щороку, але цього разу вони особливо жорстокі. (www.radiosvoboda.org, 27.06.2007).

Severe storms caused power cuts in 40,000 Irish homes yesterday afternoon. (<http://www.guardian.co.uk>, 18.01.2009).

Особливого значення набуває символіка руху природи. З рухом пов'язана така властивість простору як чуттєве сприйняття (рух можна спостерігати, відчувати на дотик) [Серебрянська 2009, с.91]. Досить часто трапляються лексеми, що описують дії та рух стихії як поведінку дикої істоти: *бушувати, пронестися, просуватися, рушати, розгулятися, налетіти, підбиратися, промчати, лютувати, буйствовати.*

Вітер ураганної сили пронісся і над землею Шлезвіг-Гольштейн на півночі Німеччини. (<http://ua.korrespondent.net>, 10.01.2005).

Удвічі більше лексем, які ототожнюють поведінку стихії із поведінкою дикого звіра, трапляється в англомовних повідомленнях: *to tear through, to sweep along, to rip through, to rage, to roar into, to barrel across/ through, to consume, to swallow, to churn, to rampage through, to crawl, to plunge, to run along, to hover over, to scream*

Blaze rages on Dorset heathland. (<http://www.telegraph.co.uk>, 20.03.2006)

Отже, в англомовних повідомленнях змалювання ходу стихійного лиха найчастіше має вигляд опису поведінки дикого звіра, що надає повідомленням яскравості, а стихії – характеру неприборканості. Використовується значна кількість прикметників, що описують характер дикого звіра, в україномовних повідомленнях такий образ природних катастроф не трапляється так часто.

- Ворог у війні

Оскільки стихійне лихо спричиняє багато руйнувань та нещастя, його можна описати лексемами, що викликають асоціації із військовими діями. Зокрема в українській мові такими словами є: *удар стихії (43), удар (2)*

Йдеться про берегову зону в районі порту Галвестон, яка першою прийняла на себе удар стихії. (<http://www.rbc.ua>, 16.09.2008).

В англомовних повідомленнях таких лексем для назви стихійного лиха не було знайдено.

Оскільки сама стихія може порівнюватися із військовим ударом, то і розгортання події може описуватися військовими термінами: *завдати удару,*

захопити, атакувати, тримати у блокаді, фронт суцільного вогню, вступити до країни, долати, «нашестья», вразити

Основного удару стихія завдала 10 травня, в результаті потужних смерчів в Оклахомі та Міссурі загинуло не менше 20 людей. (<http://gru.ua>, 12.05.2008).

Подібними дієсловами характеризуються дії стихії і в англомовних повідомленнях, незважаючи на те, що іменники, які б описували стихію як військову атаку чи удар, в англомовних повідомленнях не були знайдені: *to hit, to strike, to batter, to advance, to topple, to overwhelm, to onslaught, to march, to trap, to attack, to deliver a blow, to pelt, to charge through, to poise for an assault, to blitz*

Fay, however, surprised meteorologists by actually gaining strength as it marched northeast across the peninsular, passing over the flat, swampy Everglades. (<http://www.telegraph.co.uk>, 20.08.2008).

Коли людина стикається зі стихією, це відображається в мовних одиницях як, наприклад, боротьба із ворогом, і знову використовується військова лексика: *боротьба, боротися, мобілізувати сили, to battle, to mobilize, to struggle with, to fight, to combat*

Губернатор Північної Кароліни Майк Ізлі також закликав на допомогу в боротьбі з наслідками стихії 200 бійців Нацгвардії. (<http://ua.korrespondent.net>, 01.09.2006).

But they had to battle to get through landslides which had cut off Wenchuan county, and poor weather conditions continued to hamper aid efforts. (<http://www.telegraph.co.uk>, 14.05.2008).

Образ подолання стихії як війни пов'язаний із значними втратами і матеріальною шкодою, яку несе стихія. Співвідношення лексем, що вербалізують таке трактування природного лиха, є фактично однаковим у повідомленнях обома мовами, що свідчить про подібність сприйняття стихійного лиха в цьому образі в обох лінгвокультурах.

- Володар, пан

Люди є практично безвладні над природною стихією, тому й вона може трактуватися, як певна вища сила, що може правити, вирішувати долю, тримати людей у страху: *панувати, тримати в небезпеці, змилюватися, to bear down on, to threaten, to put on a show, to terrorize*

«Нагадаємо, перед Кубою Аїк панував на Гаїті, у результаті чого загинуло 47 осіб.» (<http://novynar.com.ua>, 08.09.2008).

«It [storm] terrorised people in one of the nation's biggest retirement communities, and left trees and fields littered with clothes, furniture and splintered lumber.» (<http://news.sky.com>, 03.02.2007).

Цікавим є використання фрази *to inflict a punishing blow* – *завдати карального удару*, адже тут ураган постає не просто як володар, а як месник, який карає людство, такий образ природного катаклізму в інших досліджуваних повідомленнях не зустрічається. Це може пояснюватися тим, що, на відміну від міфічних вірувань, з позиції християнства, природні катастрофи слід сприймати як уроки Бога [Руденко 2005, с. 188-189], а стихію люди схильні сприймати

швидше крізь призму міфічного, а не релігійного світогляду, оскільки саме явища природи і стали поштовхом для творення міфів.

Ike is so big, it could inflict a punishing blow even in those areas that do not get a direct hit. (<http://www.telegraph.co.uk>, 12.09.2008).

Таке трактування стихії засвідчує безпорадність людей перед природою, її панівний характер, проте той факт, що у порівнянні із іншими образами, стихія як володар бачиться у досліджуваних повідомленнях рідко, може свідчити про те, що представники обох лінгвокультур у процесі розвитку цивілізації значно відійшли від бачення природи як господині Землі, і, навпаки, уважають себе господарями природи, адже зростання науково-технічного розвитку зумовило все більшу ізоляцію людини від природи.

Отже, у повідомленнях українською мовою перші три образи представлені майже рівномірно, рідкісним є лише образ володаря. Найчастіше стихія постає як лихо, що завдає великої шкоди людям. У повідомленнях англійською мовою найяскравіше представлений образ стихії як лютого звіра. В англійських повідомленнях лексеми, що описують потужність та розгортання стихії, є численніші, ніж в українських. Найрідше природні катастрофи описуються як пан і володар, стихія, яка трактується як господар, що чинить свою волю, а в англійській лінгвокультурі, навіть може карати людей. Оскільки представники англійської культури частіше за мешканців України стикаються із природним лихом, а особливо таким бурхливим, як ураган чи торнадо, то вони схильні описувати його як розлюченого звіра.

Таким чином, сам концепт викликає подібні асоціації в обох лінгвокультурах. Різноманіття лексем, що вербалізують такий образ стихії вдвічі більший у англійських повідомленнях. Це, очевидно, зумовлене тим, що представники цієї лінгвокультури частіше стикаються з природними катаклізмами значних масштабів особисто і схильні емоційніше описувати їх. Ще однією причиною багатшого лексикону для вербалізації концепту «Natural disaster» в англійських повідомленнях є прагнення англійської преси до яскравого висвітлення негативних новин.

У **перспективі** вивчення мовного втілення повідомлень про стихійні лиха на україномовних та англійських інтернет-сайтах: розглянути лексичні одиниці, що використовуються для мовного втілення мовленнєвих актів, які складають повідомлення про стихійні лиха українською та англійською мовами, для вивчення реалізації специфіки ілюкативної мети автора таких повідомлень у двох лінгвокультурах; описати граматичні особливості побудови негативних новин, а саме – новин про природні катастрофи, як вони подаються англійською та українською мовами.

Література

Алефиренко Н.Ф. Концепт и значение в жанровой организации речи: когнитивно-семасиологические корреляции / Н.Ф. Алефиренко // Жанры речи: сборник научных статей. – Саратов: Изд-во ГосУНЦ «Коледж», 2005. – Вып. 4: Жанр и концепт. – С.50-63. *Артамонова І.М.* Жанри онлайнової журналістики / І.М. Артамонова // Ученые записки Таврического национального университета

им. В.И. Вернадского: Научный журнал. Серия «Филология». – 2008. – №1. – С 302-309. *Бацевич Ф.С.* Нариси з лінгвістичної прагматики: [монографія] / Бацевич Ф.С. – Львів: ПАІС, 2010. – 336с. *Голік О.В.* Жанрова система друкованих ЗМІ: новітні підходи до класифікації та перспективи розвитку / О.В.Голік // Українське журналістикознавство: науковий журнал/ голова редкол., гол. ред. В.В.Різун; – К.: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2008. – С. 35-41. *Дмитрук О.В.* Маніпулятивні стратегії в сучасній англійській комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000–2005 років): автореф. 50м.50. На здобуття ступеня кандидата філол. наук: 10.02.04 / О.В. Дмитрук – К., 2006. – 15с. *Довженко О.В.* Рубрики та жанри української регіональної преси на прикладі газети «Жизнь Луганска» / О.В. Довженко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки. – Луганськ, 2009. – Ч.1. – С. 233-239. *Жаботинская С.А.* Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход / С.А. Жаботинская // Вісник ХНУ. – 2009. – №848. – С.3-10. *Ивченков В.И.* Современная журналистика в лингвистической парадигме / В.И. Ивченков // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского: Научный журнал. Серия «Филология». – 2008. – №1. – С 120-123. *Колесник О.С.* Динаміка розвитку англійської та української мов в аспекті функціонування міфологічного простору / О.С. Колесник // Записки з Романо-германської філології: Збірник наукових праць. – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2009. – №3. – С. 95-107. *Лингвистический энциклопедический словарь* / ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. Энци., 1990. – 685 с. *Пономарьова О.В.* Інформаційні журналістські жанри як моделі діалогічної поведінки комунікаторів у політичних газетних текстах / О.В. Пономарьов // Наукові записки інституту журналістики: науковий збірник/ за 50м.50. В.В.Різуна, КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – Т.30. – С.110-115. *Руденко Н.С.* Экологические термины-концепты с негативным значением: символическая интерпретация / Н.С. Руденко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология», 2005. – Т.18 (57). – №2. – С. 186-189. *Серебрянська І. М.* Етнокультурний концепт «природа» як складова просторового коду / І. М. Серебрянська // Філологічні трактати. – 2009. – Т. 1, № 1. – С. 90-94. *Славова Л.Л.* Комунікативні стратегії та тактики у сучасному масмедійному політичному дискурсі: зіставний аспект (на матеріалі українських та американських Інтернет-джерел) / Л.Л. Славова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. – С. 116-117. *Слышкин Г.Г.* Речевой жанр: перспективы концептологического анализа / Г.Г. Слышкин // Жанры речи: сборник научных статей. – Саратов: Изд-во ГосУНЦ «Коледж», 2005. – Вып. 4: Жанр и концепт. – С. 34-50. *Старко В.Ф.* Концепт ГРА: [Монографія] / Старко В.Ф. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ. ун-ту ім.Лесі Українки, 2007. – 204 с. *Lakoff G.* Contemporary theory of metaphor / Lakoff G. // Metaphor and thought – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. – P. 202-251. *Новий тлумачний словник української мови: У 3-х т.* / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К.: Аконті, 2001. – 862 с.,926 с.,926 с. *Longman Exams Dictionary* – Pearson Education, 2006. – 1831 p.